

Годлевська В. Ю.

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОНАРХІЇ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ КОНСОЛІДАЦІЇ ІСПАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вінницький національний технічний університет

Вступ

Остання чверть ХХ століття була визначальною для подальшого розвитку Іспанії. Авторитарний режим, встановлений Ф.Франко в результаті кровопролитної громадянської війни 1936–1939 рр., був ліквідований мирним шляхом.

Важливе місце у процесі мирного демонтажу авторитарного режиму і демократичної трансформації іспанського суспільства посів *інститут монархії* і особисто король Хуан Карлос І.

Серед основних робіт досліджуваної проблеми варто виокремити колективну монографію іспанських науковців «Політична система Іспанії». Автор відповідного розділу, Х. Карлос Монедеро, зазначає, що роль іспанського монарха у політичному житті країни є важливою, але згідно з конституцією він наділений доволі скромними повноваженнями [1].

Роль конституційної монархії в контексті європейської інтеграції досліджено Х.А. Уртадо Мартінесом. Автор висвітлив модернізацію повноважень короля зі вступом Іспанії в ЄС (здійснює представництво Іспанії на високому рівні, виражає згоду Іспанської держави щодо основних питань тощо) [2].

В російській історичній науці роль Хауна Карлоса в демократизації Іспанії висвітлено С.М. Хенкіним. Його монографія «Хуан Карлос І. Політичний портрет» присвячена життєвому шляху короля, його внеску у становлення, розвиток і захист демократії в Іспанії [3].

Монархічний устрій в Іспанії багато століть був символом національної єдності. Принц Хуан Карлос зайняв пост глави держави в якості короля Іспанії

після смерті фундатора і беззмінного керівника авторитарного режиму Ф.Франко 20 листопада 1975 р.

З цього часу розпочався принципово новий етап еволюції інституту монархії, в рамках якого монархія перетворюється одночасно в потужний каталізатор демократичних перетворень і арбітра у протистоянні різних політичних сил.

Перш ніж ініціювати демократичні реформи, монархії було необхідно зміцнити втрачені позиції як у структурі політичної системи, так і в суспільстві в цілому.

Успішне вирішення поставленої задачі забезпечило монархії різні типи легітимності: франкістську (22 липня 1969 р. Ф.Франко призначив Хуана Карлоса принцом Іспанії та своїм спадкоємцем з титулом короля), династичну (14 травня 1977 р. батько Хуана Карлоса дон Хуан де Бурбон офіційно відмовився від своїх прав на престол) і демократичну правову, нормативним закріпленням якої стала Конституція 1978 року. Згідно з її положеннями інститут монархії не інтегрований в жодну з конституційних гілок влади. Йому відводиться роль «арбітра», «посередника» в діючій структурі інститутів [4, с. 2].

Згідно з Конституцією, як символ єдності держави, король був наділений правом втручатися у важливі питання суспільно-політичного життя: санкціонувати і промульгувати закони (стаття 62); скріплювати своїм підписом декрети, прийняті Радою міністрів (ст. 62); призначати голову та членів уряду (статті 99.3 і 100); призначати Голову та Суддів Конституційного Суду (статті 159, 160); призначати Голову Верховного Суду (стаття 123.2); призначати Голів Рад Урядів Автономних Спільнот (стаття 152.1).

Також до його функцій були віднесені: призначення цивільних і військових службовців; надання почесних звань та нагородження орденами згідно із законами; верховне командування Збройними Силами.

В якості арбітра і модератора функціонування державних інститутів монарх був наділений правом: скликати і розпускати Генеральні кортеси і призначати вибори згідно з умовами, встановленими Конституцією; призначати референдум

у випадках, встановлених Конституцією (стаття 62 с); пропонувати кандидата на посади голови уряду.

Демократичний процес супроводжувався прийняттям нових законів, які зобов'язали монарха призначати на посади голів таких органів: голову Рахункової палати (стаття 29 Закону «Про Рахункову палату»), Генерального прокурора (стаття 29.1 закону «Про регулювання статусу прокуратури»), управляючого Банком Іспанії (стаття 24.1 Закону «Про автономію Банку Іспанії») [6; 7; 8].

Набуття монархією визначальної ролі в період демократичної трансформації невіддільне від самої особистості Хуана Карлоса. Значною мірою «особистісне» визнання іспанцями короля пізніше було перенесено з особистості на інститут монархії. Крім того, іспанська монархія після смерті Ф. Франко перетворилася з авторитарного, за своєю суттю, інституту в демократичний. Вона не просто органічно інтегрувалася в демократичну політичну систему, але і виступила ініціатором її формування. Більш того, монархія «страхувала» молоду демократію від небезпеки сповзання в новий військовий авторитаризм, виступаючи своєрідним «запобіжником» політичної системи.

Події лютого 1981 р., коли військові здійснили спробу перевороту, остаточно переконали іспанців у тому, що король є гарантом стабільності і уособлення загальнонаціонального консенсусу, є поборником встановлення в країні справжньої демократії. В ніч з 23 на 24 лютого 1981 р. Хуан Карлос виступив по телебаченню. Він звернувся до громадян із закликом засудити і не підтримати путч.

Король, виступаючи в якості почесного президента різних фондів, особисто підтримує створення і розвиток нових технологій в Іспанії і сприяє ініціативності у галузі економіки та бізнесу, науково-дослідним розробкам, соціальному прогресу та загальному розвитку іспанського суспільства в його численних проявах.

Дон Хуан Карлос завжди нагадував про європейське покликання Іспанії протягом своєї історії і підтримував процес вступу до Європейського Співтовариства.

Так, відкриваючи 22 січня 1985 р. саміт з експорту, король Хуан Карлос розкритикував протекціонізм в якості моделі для виходу з економічної кризи. Його висловлювання було сприйнято як виклик на користь вільного обміну, модернізації економіки та збільшення присутності іспанських товарів у світі. «Історія показала нам, що політика протекціонізму та автаркії не дали результатів», – зазначив монарх. Твердження щодо того, що заходи відкритості та лібералізації завжди були в Іспанії позитивними, завершилось висловленням надії на майбутню інтеграцію в Європейське Економічне Співтовариство [9].

13 березня 1991 р. в королівському палаці відбулась офіційна презентація Проекту «Конвергенція технологій» (COTEC) для впровадження технологічних інновацій. COTEC був ініціативою приватного сектора, який презентувала група з 45 корпоративних спонсорів, що належали до різних секторів промисловості. Проект був безпосередньо пов'язаний з науковими дослідженнями в промисловій сфері. Монарх сказав, що одним з важливих чинників інтеграції Іспанії в Європу є технологічне та наукове оновлення. «Це завдання значно перевищує чисто економічний і технічний аспекти, тому що дослідження є основним аспектом культурної еволюції розвинених країн» [10].

14 липня 1993 р., Король Хуан Карлос, відійшовши частково від протоколу, скористався об'єднаною сесією Конгресу та Сенату на відкритті п'ятого скликання, щоб наполягати на необхідності суспільного договору. «Більше, ніж будь-коли, в цих обставинах ми повинні об'єднати зусилля і знаходити компроміси між політичними та громадськими силами», – сказав він. «З діалогом та співпрацею всіх, ми повинні захищати справу свободи, прогресу, справедливості та солідарності» [11].

Конституція Іспанії закріпила верховне командування Збройними Силами за монархом. При здійсненні своїх функцій, Його Величність зустрічається раз на рік з командуючими трьома видами військ, головує при врученні дипломів у

військових академіях та вищих школах, відвідує численні підрозділи. Так, зокрема, перебуваючи на 81 церемонії вручення дипломів офіцерам штабного коледжу 28 лютого 1985 р., Хуан Карлос закликав до співпраці та розробки програм модернізації армії, але зберігаючи дисципліну і лояльність [12].

Завжди уважний до подій в інтелектуальній сфері, дон Хуан Карлос виступає покровителем Королівської академії і підтримує регулярний зв'язок з культурою і, зокрема, з університетами. Він був обраний почесним доктором тридцяти престижних іспанських та іноземних університетів. Також він сприяв виникненню Фонду Королівської Академії, який був створений за участю державних та приватних структур в 1994 році. Монарх також є почесним головою Ради Інституту Сервантеса, відповідального за поширення іспанської мови в світі.

У листопаді 1985 р. в Іспанії відзначали 10-річчя коронації монарха. Спецвипуск телевізійної передачі «Щотижневий звіт» 24 листопада був присвячений саме цій події, а в студію був запрошений Хуан Карлос. «Я щиро вірю, що демократія, по суті справи, консолідується в Іспанії та функціонує з мінливістю, яка нагадує інші демократичні країни Західної Європи» [13].

У світлі цих подій 21 листопада 1985 р. голова уряду Ф. Гонсалес заявив агентству «Ефе», що день коронації Хуана Карлоса «10 років тому ініціював швидкий процес відновлення всіх прав і свобод іспанців, типових для сучасних, розвинених суспільств». «Народ протягом десятиліть плекав тверду надію на те, що прийде час і в одних руках зосередиться спільна доля, мир та свобода. 10 років назад ми відкрили двері у майбутнє, а наша надія уособлюється в особі короля, який консолідує наші сподівання» [14].

Ще через 10 років відзначали 20-літнє правління Хуана Карлоса. За результатами соціологічних досліджень сприйняття особи монарха та соціального інституту, який він уособлював, стало ще більш позитивним ніж у середині 80-х років [15; 16].

Цікавою вийшла стаття на шпальтах впливово економічного американського видання тиражем в 2 млн. екземплярів «The Wall Street Journal»,

охарактеризована кореспондентом іспанської газети «Ель Паіс». Автор публікації, Л. Ерік Калоніус, назвав Хуана Карлоса «Харизматичною, сильною та популярною особистістю». «У той час, коли монархіями цікавляться в якості туристичних місць, король Іспанії володіє реальною владою». «Хаун Карлос ефективно співпрацює з соціалістичним прем'єр-міністром Феліпе Гонсалесом... Якщо Гонсалес бере штурвал державного корабля, то король є кілем, стабілізуючою силою на поверхні». У статті висвітлюються мудрість глави держави, а також його переконання, що монархія в Іспанії повинна бути привабливою для середнього класу [17].

Висновок

Монархія перетворилась в загальнонаціональну силу, що не тяжіє до жодної з політичних сил. Хуан Карлос прагнув відродити в Іспанії монархічну традицію та зміцнити повагу до інституту монархії. Особливе положення Короля Іспанії полягає в тому, що саме в ньому втілилася ідея цементуючої сили суспільства, яка керується національними інтересами. Монарх виступає гарантом забезпечення фундаментальних інтересів всієї нації в умовах протистояння різних політичних сил. Відновлення монархії внесло додатковий елемент рівноваги в політичну демократичну систему.

Література:

1. Monedero J. C. La transición posfranquista a la Monarquía parlamentaria/Juan Carlos Monedero // Sistema político español. — Madrid : McGraw-Hill Interamericana de España, 2001. — P. 41-80. ISBN 84-481-3216-5
2. Hurtado Martinez J. A. Reflexion juridica sobre la monarquia espanola en el horizonte de la union europea/Juan Antonio Hurtado Martinez // Boletin de la facultad de derecho.— 2001. — № 17. — P. 107-148. Режим доступу: 17.03.2012: <http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:bfd-2001-17-50525ae6&dsID=PDF>
3. Хенкин С.М. Хуан Карлос I: политический портрет / С. М. Хенкин. М. : ИНИОН РАН, 2001.— 92 с. ISBN: 978-5-248-01368-5.
4. Степин В. В. Эволюция института монархии в политической системе Испании : автореф. дис. ...канд. историч. наук : 23.00.02 - политические институты, процессы и технологии / Степин Владимир Валентинович. — Воронеж, 2012. — 21 с.

5. Испания. Конституция и законодательные акты. — М.: Прогресс, 1982. — 351 с.
6. Ley Orgánica 2/1982, de 12 de mayo, del Tribunal de Cuentas // Boletín Oficial del Estado. — 1982. — № 121. — 21 de mayo.— P. 13290- 13294.
7. Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal // Boletín Oficial del Estado. — 1982. — № 11. — 13 de enero. — P. 708- 714.
8. Ley 13/1994, de 1 de junio, de Autonomía del Banco de España // Boletín Oficial del Estado. — 1994. — № 131. — 2 de junio. — P. 17400- 17408.
9. Matias G. El rey Juan Carlos critica el proteccionismo como modelo para salir de la actual crisis económica / Gustavo Matias // El País. — 1985. — 23 de enero.
10. El Rey presenta un plan de innovación tecnológica promovido por 45 empresas // El País. — 1991. — 14 de marzo.
11. Valdecantos C. El Rey invoca la necesidad del pacto social/Camilo Valdecantos // El País. — 1993. — 15 de julio.
12. El Rey, por la modernización militar // El País. — 1985. — 1 de marzo.
13. «Creo que la democracia está consolidada en España», afirma el Rey en Televisión Española // El País. — 1985. — 24 de noviembre.
14. Felipe González destaca el papel de don Juan Carlos en sus 10 años de reinado // El País. — 1985. — 22 de noviembre.
15. La legitimidad de la democracia se refuerza con el tiempo pese a la crisis política actual // El País. — 1995. — 19 de noviembre.
16. 20 años de reinado // El País. — 1995. — 22 de noviembre.
17. Basterra Francisco G. Don Juan Carlos, a favor de la plena integración en la OTAN, según «The Wall Street Journal» /Francisco G. Basterra // El País. — 1985. — 9 de julio.